

АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИСУДКА В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Грицанчук О. О.

ВСТУП

Вперше виокремлюються типи та види трансформації присудків, розглядаються внутрішньокатегоріальні та зовнішньокатегоріальні заміни у межах категорії часу, способу, стану, встановлюються причини та умови застосування трансформації присудка. Проводиться аналіз поширеності трансформацій присудка з метою виявлення закономірностей їх застосування під час перекладу залежно від стилістичних та жанрових особливостей тексту.

Для досягнення адекватного перекладу перекладачеві потрібно правильно використовувати регулярні відповідності, а також долати невідповідності мови оригіналу (англійської) та мови перекладу (української), що виникають внаслідок структурно-семантичних розбіжностей двох мов. Переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій, до яких слід віднести зміну структури речення та різні заміни – як синтаксичного, так і морфологічного характеру. У багатьох випадках тільки трансформація присудка дозволяє при перекладі з англійської на українську сформулювати речення, яке за стилістичними та граматичними нормами відповідає реченню оригіналу. Результати порівняльних досліджень на граматичному рівні й у сфері синтаксичних форм дозволяють виявити, наскільки можливо зберегти у перекладі аналогічні граматичні форми.

Вибір теми дослідження зумовлений тим, що, оскільки присудок є предикативним та семантичним центром речення, передача його значення є одним із чинників, які зумовлюють адекватне відтворення загальної семантики вихідного висловлювання у цільовому тексті. Тому важливим видається дослідити трансформації, яких зазнає присудок у процесі перекладу. Нерідко під час перекладу іншомовного тексту основна увага приділяється адекватній передачі лексичного тезаурусу – фразеології, «хибних друзів перекладача», лінгвокраїнознавчих реалій тощо. Вони справді становлять певні труднощі при перекладі, але не менш важливою і складною

є правильна передача у перекладі граматичних елементів та конструкцій.

Актуальність дослідження присудкової трансформації зумовлена потребою встановлення повного набору способів та прийомів перекладу присудків англійських речень українською мовою для систематизації і типології відповідностей і невідповідностей та для аналізу поширеності цієї трансформації з метою виявлення закономірностей застосування цієї трансформації у перекладі залежно від стилістичних і жанрових особливостей текстів.

Такі дослідження дозволяють наблизитись до вирішення питань про припустимий ступінь формальної еквівалентності при перекладі, про доцільність та закономірність тих чи інших формальних перетворень. Рішення про вибір тієї чи іншої форми нерідко зумовлене стилістичними факторами.

Можна зробити припущення про те, що:

1) основну роль у вирішенні граматичних питань перекладу відіграють, з одного боку, вимоги передачі змісту за його єдності з елементами форми, смислова роль яких визначається зв'язками зі змістом та зумовлює вибір мовних засобів, а з іншого – вимоги норм мови перекладу;

2) невідповідності у граматичній сфері двох мов і неможливість формально точно передати значення постійно компенсуються за допомогою інших граматичних або словникових засобів;

3) неможливість у певних випадках вирішити поза широким контекстом питання засобів передачі означає необхідність весь час мати на увазі систему мовних засобів, а не окремі або випадково виокремлені елементи, з яких деякі, взяті окремо, навіть не піддаються перекладу.

Матеріалом дослідження є англійські речення художніх, науково-технічних, соціополітичних текстів, присудки яких зазнають трансформацій, та їх переклади українською мовою.

1. Теоретичне підґрунтя дослідження трансформації присудка при перекладі

Метою перекладу є збереження змісту, функцій, стилістичних, комунікативних характеристик та художніх цінностей оригіналу. Якщо ця мета буде досягнута, то сприйняття перекладу в мовному середовищі перекладу буде відносно рівнозначним сприйняттю оригіналу в мовному середовищі оригіналу.

Адекватність орієнтована на текст, спираючись на реальну практику перекладу, яка часто не допускає повної передачі всього комунікативно-функціонального змісту оригіналу. Вимоги адекватності мають оптимальний характер, інакше кажучи, переклад може бути адекватним навіть тоді, коли текст перекладу еквівалентний вихідному хоча б на одному із семіотичних рівнів або в одному з функціональних вимірювань. Поняття адекватності, орієнтоване на відповідність перекладу в окремому випадку, є тим модифікуючим його результат фактором, який вносить вторинна комунікативна ситуація¹. Адекватність пов'язана із конкретними умовами перебігу перекладацького процесу та відображає його оптимальний результат². Г.В. Коміанський підкреслює, що адекватність перекладу більша за еквівалентність. Адекватний переклад досягається завдяки збереженню контекстуальних значень всієї сукупності фраз тексту, завдяки розкриттю всіх контекстних смислових зв'язків елементарних одиниць, які утворюють комунікативний відрізок³. Переклад художнього тексту переважно має інтерпретативний характер, а кількість інтерпретацій одного тексту може бути досить великою. Інтерпретації будуть різнитися деякими семантичними параметрами, пов'язаними як з лексикою, так і з граматичними структурами і закономірностями, які зумовлені мовою перекладу. За словами А.В. Федорова, відступи від дослівності можуть бути викликані, з одного боку, лексико-стилістичними вимогами (нормою сполучуваності) у мові перекладу, а, з іншого – необхідністю заповнювати дані оригіналу словами та словосполученнями, які виражають факти тієї дійсності, яка виражена у тексті мовою оригіналу⁴.

Дієслово за кількістю та способами утворення граматичних форм є центром граматичної системи сучасної англійської мови. Дієслово є найконструктивнішою частиною мови, яка перебуває у постійному розвитку, що спричиняє виникнення нових синтаксичних

¹ Дерцакян Р.А. Английский перфект в языке перевода художественного текста : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 2005. С. 87–91 с.

² Бреус Е.В. Теория и практика перевода с английского языка на русский. Ч. 1. Москва : Изд-во УРАО, 2001. 17 с.

³ Комианский Г.В. Контекстная семантика. Москва : Наука, 1980. С. 111–112.

⁴ Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): для ин-тов и фак-тов иностр. языков : учеб. пособие. 5-е изд. Москва : ООО «Издательский дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. 232 с.

конструкцій⁵. На думку А.І. Смирницького, дієслово у граматичній будові англійської мови займає значне місце через широкую розгалуженість його парадигми та ту велику роль, яку дієслівні форми відіграють у побудові речення взагалі та у диференціації різних типів цієї побудови⁶.

Слід мати на увазі, що, як зазначає М.О. Аполлова, в оформленні присудка різниця мовних систем виявляється сильніше й багатобічніше, ніж в оформленні підмета. Це зумовлено смністю й важливістю цього члена речення. Присудок передає набагато більшу кількість граматичних відношень, ніж підмет. Сам предмет, про який ми говоримо, може виявляти себе, тобто визначати себе реально, тільки через дію та функції, які передає присудок. Присудок пов'язує діяча з об'єктом та обставинами дії. Ось чому присудок є фактичним центром, до якого тяжіють, навколо якого групуються всі члени речення⁷.

Лексичні, морфологічні, синтаксичні, узусні та стилістичні відмінності дієслівних форм в англійській і українській мовах зумовлюють використання перекладацьких трансформацій у перекладі з англійської мови українською мовою. Результати семасіологічних порівняльних досліджень на граматичному рівні та у сфері синтаксичних структур і конструкцій свідчать про те, що у перекладі можна зберегти аналогічні граматичні форми, наприклад, дієслівну форму теперішнього часу можна перекладати формою теперішнього часу тощо. Такі дослідження дозволяють наблизитися до вирішення питань про припустимий ступінь формальної еквівалентності при перекладі, про доцільність та закономірність тих чи інших формальних перетворень⁸.

Частковий збіг або незбіг у значенні та вживанні відповідних форм та конструкцій також потребує застосування граматичних трансформацій. До них належать такі явища, як частковий незбіг пасивної конструкції, частковий незбіг форм інфінітива, деякі розбіжності у вираженні модальності тощо. За нашим визначенням,

⁵ Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. Москва : Учпедгиз РСФСР, 1958. Т. 1–2. С. 83–91.

⁶ Смирницкий А.И. Морфология английского языка / под ред. В.В. Пасек. Москва : Изд-во литературы на иностранных языках, 1959. С. 60 с.

⁷ Аполлова М.А. Specific English (Грамматические трудности перевода). Москва : Международные отношения, 1977. 29 с.

⁸ Гарбовский Н.К. Теория перевода. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2004. 193 с.

перекладацька трансформація присудка англійського речення – це лексична, граматична або лексико-граматична трансформація присудка оригіналу за умови відсутності можливості використання прямого відповідника з метою збереження смислу та комунікативного ефекту вихідного речення. Необхідність застосування трансформації присудка виникає з комунікативних, стилістичних, граматичних та семантичних причин.

При перекладі англійського присудка у формі *indefinite* можна використовувати залежно від контексту форму dokonаного або недоконаного виду. При перекладі дієслівних форм *Perfect* за можливості використовують dokonаний вид, але у більшості випадків присудок у *Present Perfect* слід перекладати дієслівною формою минулого часу та формою dokonаного виду (іноді зі словом «вже»). Форма *Present Perfect* може перекладається формою недоконаного виду (у такому разі у реченні зазначають деякий період здійснення дії). Різниця у вживанні *Past Indefinite* та *Present Perfect* полягає в тому, що якщо автора цікавить результат дії, а не час її здійснення, то використовуються *Present Perfect*, а якщо ж його цікавить те, коли відбулась дія, – то *Past Indefinite*. Такі форми однаково перекладаються українською мовою формою минулого часу. Присудок у формі *Continuous* в українському перекладі повинен бути у формі недоконаного виду.

Проте важливим є те, що більшість перекладознавців визначає перекладацькі трансформації як міжмовні перетворення, що здійснюються з метою досягнення перекладної адекватності.

Вивченням перекладацьких трансформацій в різні роки займалися як вітчизняні, так і зарубіжні перекладознавці, а саме: Л.В. Коломієць⁹, К. Klaudy¹⁰, Р. Newmark¹¹, Е Nida¹² та ін.

⁹ Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії). Київ, 2004. 521 с.

¹⁰ Klaudy K. Concretization and generalization of meaning in translation / In *Translation and Meaning*. The Netherlands : Maanstricht. Part 3. 1995. 141–152 p.

¹¹ Newmark P. *A Textbook of Translation*. New York : Prentice Hall International (UK) Ltd, 1988. 301 p.

¹² Nida Eugene A. *A synopsis of English Syntax*. The Hague: Mouton and Co., 1996. P. 166–167 p.; Nida E. A. *Toward a Science of Translating*. Leiden : E. J. Brill, 1964. 331 p.; Nida E.A. *The Theory and Practice of Translation*. C.R. Taber. Leiden: Koninklijke Brill Nv, 2003. 216 p.; Nida E. A. *Language Structure and Translation*. Stanford Univ. Press, 1975. 283 p.

О.О. Селіванова зазначає: «Систематизація перекладацьких трансформацій і відповідників, опис умов вибору мовних засобів при перекладі є одними з головних проблем сучасного перекладознавства»¹³. Дійсно, якщо розглядати процес перекладу як трансформації вихідних речень у речення мови перекладу, то «одиниці мови перекладу входять до єдиного трансформаційно-перекладацького ряду з одиницями оригіналу»¹⁴.

У першій монографії з перекладознавства в Україні «Теорія і практика перекладу» О.М. Фінкеля, виданій у Харкові у 1929 р., зокрема, говориться: «...повне відтворення всіх елементів художнього твору – це мета недосяжна. Тільки через це й виникають незгоди перекладачів й можливість різних методів перекладу». Серед причин неможливості повного відтворення тексту оригіналу, що є, на нашу думку, і причинами застосування трансформацій, О.М. Фінкель називає такі: «... з одного боку, це причини граматичного характеру, тобто різниці в структурі мов – їхньої синтактики, лексичного складу, метричного ладу тощо, а з другого – причини соціально-культурного характеру...»¹⁵.

Трансформація присудка англійського речення у тексті українського перекладу – це лексико-граматична трансформація за умови відсутності можливості використання прямого відповідника з метою збереження комунікативного ефекту вихідного змісту та дотримання норм цільової мови. Необхідність застосування трансформації присудка виникає через комунікативні, стилістичні, граматичні та семантичні причини. Усі трансформації присудків в англо-українському перекладі можна поділити на три типи: 1) лексико-семантичні трансформації присудка; 2) морфологічні трансформації присудка; 3) лексико-граматичні трансформації присудка. Лексико-семантичні трансформації передбачають контекстуальну заміну присудка, при цьому перекладні відповідники є не прямими словниковими, а контекстуальними. Нерідко контекстуальна заміна присудка відбувається у формі генералізації або

¹³ Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 672 с.

¹⁴ Лесниковская И.В. Анализ переводческих трансформаций в русском и английском художественном тексте на примере детерминантов : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 1999.16 с.

¹⁵ О.М. Фінкель – забутий теоретик українського перекладознавства : збірка вибраних праць / Черноватий Л.М., Карабан В.І., Подміногін В.О. і ін. ; під ред. Л.М. Черноватого та В.І. Карабана. Вінниця : Нова Книга, 2007. С. 57.

конкретизації значення присудка. Більш поширеною є трансформація конкретизації (12,3%), ніж генералізації (2,9%). Серед морфологічних трансформацій присудка, коли у перекладі українською мовою змінюється лише категорія англійського дієслова-присудка, вирізняються такі: 1) заміна пасивної форми дієслова-присудка на присудок, виражений зворотним дієсловом. Підставою застосування такої трансформації є те, що українська зворотна форма дієслова споріднена з формою медіопасиву, який споріднений з пасивною формою; 2) заміна пасивної форми дієслова-присудка на активну форму. За такої трансформації пасивна форма англійського дієслова змінюється на неозначено-особову або власне особову активну форму українського дієслова-присудка. До подібного роду заміन вдаються у 5,3% розглянутих випадків.

До лексико-граматичних видів присудкової трансформації належать додавання і вилучення присудка, заміна одного виду присудка на інший та заміна присудка на інший член речення, зокрема на обставину. До трансформації заміни англійського присудка на інший член речення (обставину, додаток, означення) вдаються у 7% розглянутих випадків. За нашими спостереженнями, додавання присудка відбувається у випадках заміни в реченні оригіналу словосполученням, герундіальним та інфінітивним зворотом, а також еліптизованих фрагментів підрядних речень, що вводяться сполучником *if* (які відсутні в українській мові), та означення-інфінітива на речення у перекладі, що містить додаткове дієслова-присудок, що становить 5,5% від загальної кількості розглянутих випадків. Нерідко у перекладі застосовується також і зворотна трансформація – вилучення присудка, що відбувається тоді, коли речення оригіналу замінюється на словосполучення або слово чи коли дієслова-присудок замінюється на неозначену форму дієслова (інфінітив). Вилучення застосовується у 5,2% від загальної кількості розглянутих випадків.

Досить поширеною лексико-граматичною присудковою трансформацією у перекладі з англійської мови українською є заміна складеного іменного присудка на простий дієслівний присудок. Заміна складеного модального присудка на простий дієслівний присудок є досить поширеною (5,1%) в англо-українському перекладі тому, що в англійській та українській мовах дещо порізного позначаються фази процесу сприйняття або розумової дії і трактується та виражається модальність дії (наприклад, в англійській мові запитування дозволу виражається сполученням

модального дієслова *shall* та інфінітива, тоді як в українській мові – лише неозначеною формою дієслова). Така трансформація типова у випадку англійських складних модальних дієслівних присудків з модальними дієсловами *can, could, will, would ma shall*.

Не досить поширеними видами присудкової трансформації в англо-українському перекладі є також такі: 1) заміна складного модального присудка на предикативний прислівник; 2) заміна складного дієслівного присудка на простий присудок. Така трансформація відбувається тоді, коли в англійському реченні вжито емпатичне дієслово *do* (прямий дієслівний відповідник якого відсутній в українській мові) або складний дієслівний модальний присудок з модальним дієсловом *will* та інфінітивом *have*; 3) заміна складного модального присудка на складений іменний присудок (менше 1%). Така присудкова трансформація зумовлена незбігом вираження модальності в англійській та українській мовах на певних ділянках будови мов. Зокрема, там, де в англійській мові слід вживати модальне дієслово, в українській мові модальність не виражається; 4) заміна складного модально-фазового присудка на складний фазовий присудок. Застосування такої присудкової трансформації зумовлене розбіжностями у сферах модальності англійської та української мов. Там, де в англійській мові слід вживати модальне дієслово *would*, в українській мові модальність не виражається; 5) заміна простого дієслівного присудка на складений іменний присудок. Ця присудкова трансформація можлива тому, що простий дієслівний присудок може бути синонімічним складеному іменному присудку як в межах однієї мови, так і в межах двох мов; 6) заміна складного модального дієслівного присудка на складений іменний присудок; 7) заміна складного модального дієслівного присудка на простий присудок, виражений предикативним прислівником; 8) заміна складеного іменного присудка на простий дієслівний присудок; 9) заміна складеного іменного присудка на складний модальний присудок. Така трансформація застосовується відносно рідко, як правило, у разі перекладу англійських речень із складеним іменним присудком та означенням-інфінітивом до іменника; 10) заміна складного модально-складеного іменного присудка на складений іменний присудок. Як і попередній вид присудкової трансформації, цей вид трансформації зумовлений різницею у сферах експліцитної модальності в англійській та українській мовах. З погляду на кількість слів, що виражають присудок, можна виділити такі види трансформації присудка в

англо-українському перекладі: 1) заміна присудка-універба на двослівний присудок, яка є досить типовою і для внутрішньомовних, і міжмовних трансформацій у перекладі, у тому числі заміна однослівного присудка на двослівний присудок, що складається з дієслова та іменника; 2) заміна двослівного присудка на присудок-універб.

Головні причини граматичних трансформацій присудка у перекладі такі: а) системні розбіжності між двома мовами: трансформації у разі відсутності граматичних еквівалентів у мові перекладу (англійські інфінітивні комплекси та конструкції, особливі випадки використання герундія); трансформації, зумовлені розбіжностями значень або різницею вживання граматичних еквівалентів у мові перекладу (розбіжності у часових формах дієслова також призводять до трансформації присудка у перекладі); морфологічні трансформації, пов'язані з різницею у словотворенні в англійській та українській мовах. Слід зазначити, зокрема, що суттєвими ознаками англійського словотвору порівняно з українським є значна продуктивність суфікса *-er* та наявність такого способу словотворення, як конверсія, що може зумовлювати застосування трансформації присудка у перекладі; б) лексичні трансформації при перекладі з англійської мови на українську (різниця у сполучуваності слів, стилістичні відмінності двох мов, відмінності у традиціях мовлення). Саме імпліцитність може призвести до контекстуальних невідповідностей та до необхідності застосовувати трансформаційні способи перекладу. Стилiстичні відмінності двох мов, що виявляються у використанні певних граматичних категорій, зміні порядку присудків у реченні, також зумовлюють застосування трансформацій присудка.

Умовою застосування трансформації присудка може бути певний тип англійського речення, певний лексичний склад речення, особливості вживання конструкцій в англійській мові. Користуючись контекстуальним ключем, перекладач може відходити від основного значення слова через незбіг смислової структури словосполучень в англійській і українській мовах, формальної невираженості семантичних компонентів словосполучень або семантичної надлишковості, необхідність передачі комунікативного членування речення. Усе це може бути умовою застосування лексико-семантичних трансформацій (вилучення, додавання, конкретизації, генералізації). Умовою для подібного роду трансформацій може бути й присудок англійського речення, який є дієсловом широкої семантики (*to be, to do*).

2. Основні види трансформацій присудків

Переклад є формою взаємодії двох семіосфер, які не є тотожними, і тому, відповідно, відбувається певна втрата частини інформації, а також її збільшення або зміщення. Смысловая функція кожної граматичної форми синтаксичної конструкції може визначатися такими чинниками: 1) синтаксичною функцією; 2) логічною (смысловую) структурою речення; 3) особливостями його лексичного наповнення; 4) контекстом речення. Присудок у перекладі (оскільки він є ядром речення) трансформується значно складніше і глибше (у семантичному плані). Передача значення присудка як предикативного семантичного центру речення є одним із чинників адекватного відтворення загальної семантики висловлювання тексту оригіналу в тексті перекладу. Слід також зазначити, що, окрім того, що граматичні труднощі при перекладі англійських присудків виникають через об'єкт перекладу, певну граматичну конструкцію присудка, присудок українського речення має свою специфіку. Зокрема, І. Юшук визначає такі особливості: «Різні модальні, видові відтінки, вказівку на активного чи пасивного діяча та інші додаткові характеристики, які своєрідно виявляються в дієслові, тісно пов'язуючись з його семантикою»¹⁶.

Трансформації здійснюються за допомогою нейтралізації або актуалізації відповідних дієслівних значень. Перетворення у перекладі відбуваються із застосуванням різних семантичних трансформацій. У кожному окремому випадку обирається такий тип перетворення, за якого будуть враховані всі «поверхневі» та «глибинні» властивості і значення присудка, а також буде збережена його семантика. Семантичні трансформації повинні здійснюватися в площині споріднених значень. Лексико-семантична заміна – це спосіб перекладу лексичних одиниць оригіналу шляхом використання під час перекладу одиниць мови перекладу, значення яких не збігається зі значенням вихідних одиниць, але може бути виведене з них за допомогою певного типу логічних перетворень¹⁷.

Вибір одного лексичного елемента цільової мови з низки синонімів є одним із найскладніших моментів у перекладі лексичних елементів. Перед будь-яким перекладачем досить часто постає необхідність вирішення рівняння з одним чи більше

¹⁶ Юшук І.П. Українська мова. Київ : Либідь, 2004. 266 с.

¹⁷ Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва : Флинта : Наука, 2009. 103 с.

невідомими, коли необхідно визначити те, у якому значенні вжито полісемантичну лексичну одиницю у даному реченні. Вирішити це непросто питання багатозначності і зняти її допомагає контекст, оскільки саме він визначає лексичне значення, яке реалізоване у реченні. М.К. Гарбовський вважає, що диференціація синонімів у перекладі – це перекладацький прийом, який включає такий тип семантичної транспозиції, як синонімічна заміна, в основі якої лежить перехресшування значень вихідного та цільового присудків¹⁸. Проблема перекладу слова виникає тоді, коли, хоча значення слова мови оригіналу й зрозуміле, необхідно обрати найадекватніший варіант перекладу. У такому разі вибір слова може не обмежуватися рамками синонімічного ряду у мові перекладу. Роль паралельних синонімічних засобів відіграють слова, які мають не дуже багато спільного, але стають близькими в умовах широкого контексту.

Л.С. Бархударов зазначає, що у процесі перекладу часто відбуваються лексичні заміни, що ґрунтуються на причинно-наслідкових зв'язках між поняттями¹⁹. Я.І. Рецкер, на наш погляд, звужує проблему і розглядає прийом смислового розвитку як заміну словникового відповідника при перекладі контекстуальним, логічно пов'язаним із ним, а також до прийому смислового розвитку відносить і метонімічні заміни²⁰. Коли прийом смислового розвитку застосовується при під час перекладу дієслів та дієслівних сполучень, можна виявити чіткі закономірності замін та встановити взаємозв'язки між процесом (дією чи станом) та його причиною чи наслідком.

Згідно з теорією пермутацій сполучення двох елементів з трьох можливих можуть мати шість таких варіантів ланцюга «причина – процес – наслідок», а саме: 1) заміна процесу його причиною; 2) заміна процесу його наслідком; 3) заміна причини процесом; 4) заміна причини наслідком; 5) заміна наслідку причиною; 6) заміна наслідку процесом. Ця схема відображає лише техніку впровадження прийому смислового розвитку. Кожна заміна прямого перекладу трансформаційним пов'язана з глибокими розходженнями у лексиці, логічній структурі речення та образності двох мов²¹.

¹⁸ Гарбовский Н.К. Теория перевода: уч. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2004. 442 с.

¹⁹ Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) Москва : «Междунар. отношения», 1975. 214 с.

²⁰ Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. Москва : «Р. Валент», 2004. С. 51–54.

²¹ Там само. С. 51–52.

Л.К. Латишев подібні трансформації відносить до ситуативно-семантичних. Він зазначає, що для певних випадків перекладу характерна зміна вибору ситуацій: 1) подія – сприйняття події; 2) подія – суб'єкт цієї події; 3) подія – інформація про неї; 4) вжитий захід – його наслідок; 5) результат – попередня дія; 6) наявність інструменту – результат його застосування. Серед причин ситуативно-семантичних трансформацій він називає незбіг систем мов оригіналу та перекладу або незбіг норм мов оригіналу та перекладу²².

Серед великої кількості предметних ситуацій можна виокремити їх певні типи. Типові предметні ситуації характеризуються відношенням діяча до дії, предмета до дії та предмета до його властивості. У мові оригіналу та мові перекладу для позначення однієї й тієї самої предметної ситуації можуть обиратися різні предикати або засоби їх вираження, що і є причиною певних перекладацьких трансформацій²³.

Основна причина застосування міжкатегоріальних трансформацій присудків полягає у відсутності відповідних форм, лексичних та граматичних явищ в мові перекладу та поширеність використання певних категорій через незбіг змісту категорій виду та часу. Причиною використання антонімічного перекладу присудків може бути асиметрія лексико-семантичних систем двох мов. Прийом модуляції (сміслового розвитку) часто пов'язаний із явищем різниці в сполучуваності слів англійської та української мов.

Дослідження трансформації перестановки показало, що причинами перестановки присудка може бути різниця у принципах актуального членування, у смисловій насиченості англійських та українських речень, у розташуванні обставини в реченнях англійської та української мов (вільне місце членів речення в українській мові). Перестановка може супроводжуватися такими перекладацькими прийомами, як функціональна заміна (зокрема, об'єднання речень, членування речень), лексична заміна (конкретизація, генералізація) присудка, інші граматичні трансформації (зокрема, перестановка частин складнопідрядного речення).

²² Латышев Л.К. Перевод: теория, практика и методика преподавания. Москва : Издательский дом «Академия», 2003. С. 138–140.

²³ Бреус Е.В. Теория и практика перевода с английского языка на русский: учебное пособие. Ч. 1. Москва : Изд-во УРАО, 2001. 47 с.

Проведений аналіз свідчить, що заміна предиката стану на предикат дії може відбуватися у таких випадках: 1) коли присудок речення оригіналу виражений предикатом *фізичного стану*; 2) коли предикат стану означає фізичну можливість або неможливість мати певні здібності; 3) коли присудок пов'язаний із зовнішніми ознаками (зміна кольору тощо); 4) коли предикат стану виражений іменним присудком, який при перекладі трансформується в простий дієслівний присудок.

У межах категорії часу спостерігаються заміни англійської форми теперішнього часу українською формою минулого часу, заміна англійської складної форми минулого часу на українську просту форму минулого часу. Трансформація форми теперішнього перфектного часу в українську форму минулого часу у перекладі є закономірною та регулярною. Англійська форма минулого часу може трансформуватися у перекладі в українську форму як теперішнього часу, так і у форму минулого часу. Особові форми дієслова в англо-українському перекладі можуть не змінюватися безособовими. Основна причина застосування внутрішньокатегоріальних трансформацій полягає у відсутності у цільовій мові відповідних словоформ, наявності лексичних та граматичних розбіжностей у вихідній та цільовій мовах, незбігові категорій виду та часу та різній поширеності використання певних словоформ в межах однієї категорії в англійській та українській мовах. Зовнішньокатегоріальна заміна присудка – це заміна словоформи однієї граматичної категорії оригіналу словоформою іншої категорії у перекладі.

Аналіз прикладів перекладів дозволяє зробити певні висновки щодо причин дієслівних зовнішньокатегоріальних трансформацій. Зокрема, відсутність перфектних часових форм призводить до того, що як теперішній, так і минулий перфектний час перекладається минулим часом. Ця зовнішньокатегоріальна трансформація є обов'язковою, неминучою. Однак в українській мові є часова форма, подібна до перфектної форми минулого часу, зокрема давноминулий (передминулий) час.

В англо-українському художньому перекладі спостерігається й заміна англійської форми минулого часу на українську форму майбутнього часу. Відсутність правила узгодження часів в українській мові також є причиною міжкатегоріальних трансформацій. Можлива трансформація заміни форми способу дієслова, зокрема, заміни англійської дієслівної форми дійсного способу на українську

форму наказового способу. Також підпадає під трансформацію і категорія числа дієслова, яка залежить від числа іменника.

Оскільки англійській мові притаманне досить широке використання пасивного стану, міжкатегоріальна заміна пасивного стану на активний відбувається у разі перекладу англійських художніх текстів українською мовою. Деякі міжкатегоріальні трансформації зумовлені наявністю дієслів специфічної структури (фразеологізмів). Зокрема, до заміни англійського присудка українським синонімічним відповідником перекладачі вдаються у 12,5 % випадків. Застосування прийому семантичного розвитку при перекладі англійських присудків відбувається у 4,7 % випадків. До прийому антонімічного перекладу англійського дієслова-присудка перекладачі вдаються у 3,3 % випадків. Така семантична трансформація, як метонімічні заміни, застосовується у 0,9 % випадків. На застосування трансформації перестановки присудка в англо-українському художньому перекладі припадає 10,8 %. В англо-українському художньому перекладі спостерігаються такі види внутрішньокатегоріальних трансформацій: зміни у межах категорій часу, виду, числа, способу та стану, які на матеріалі дослідження виявили таку поширеність: зміни у межах категорії часу – 4,4 %, категорії виду – 2,7 %, категорії способу – 1,4 %, категорії стану – 1,5 %, категорії числа – 0,4 %. До зовнішньокатегоріальних замін присудка перекладачі вдаються у 0,7 % випадків.

3. Особливості застосування трансформації присудка у перекладах текстів різних стилів та жанрів

Ця частина дослідження присвячена аналізу такої граматичної проблеми перекладу, як особливості застосування трансформації присудка в перекладі англійської наукової та художньої літератури українською мовою. Порівняльний аналіз трансформацій присудків у текстах перекладів різних видів є перспективним. Про це свідчить зростання інтересу перекладознавців до особливостей перекладу наукової і технічної літератури та недостатнє порівняльне вивчення граматичних особливостей перекладу українською мовою англійської науково-технічної і художньої прози. Історик українського перекладознавства Т.В. Шмігер зазначає: «Тематика перекладознавчих досліджень упродовж ХХ ст. надзвичайно багата».

Коли ідеться не лише про передачу змісту оригіналу, а й про оптимальне відтворення стилістичних характеристик тексту, слід враховувати вимоги до цих видів перекладу. Зіставлення окремих

граматичних явищ в межах контрастивно-перекладознавчого аналізу текстів науково-технічного стилю та художнього мовлення розв'язує певні часткові проблеми цих жанрово-стилістичних видів перекладу. Якщо лексичні відмінності в текстах різних функціональних стилів помітні навіть для нефахівця (це значна кількість спеціальної лексики, зокрема термінів та термінологічних словосполучень, багатокомпонентних атрибутивних словосполучень в науково-технічних текстах та широке використання емоційно-експресивних лексичних засобів у мові художньої прози), то граматичні відмінності значно менш виразні, але не менш різноманітні. В.І. Карабан зазначає: «Так, в англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслів»²⁴.

Основна причина різної поширеності використання тих чи інших трансформацій присудка при перекладі текстів різних за видом семасіологічних зв'язків полягає у їх особливостях: науковий текст слугує для передачі когнітивної інформації, а у художньому тексті головним є художньо-естетичний вплив на реципієнта перекладу. Під час перекладу науково-технічних текстів пермутація присудка є неминучою граматичною трансформацією, яка може супроводжуватися перебудовою речення оригіналу, зумовленою нормами української мови та/або конкретизацією. Проте, як свідчать деякі приклади, під час перекладу прози пермутація може супроводжуватись іншими трансформаціями, тобто можуть застосовуватись комплексні трансформації, характерні для науково-технічного перекладу. Без синтаксичних змін, але із заміною дієслова-присудка відтворюється більше подібних речень у науково-технічному, ніж у художньому перекладі, а особливістю останнього є відтворення таких речень із заміною англійського дієслова-присудка українським дієсловом-присудком із емоційнішим забарвленням. Науково-технічний переклад, на відміну від художнього, характеризується заміною англійського дієслова в активній формі іншим за змістом українським зворотним дієсловом.

Під час перекладу науково-технічного тексту домінантними будуть засоби, які забезпечують об'єктивність, логічність і компактність викладу. Найбільш поширений вид відповідності –

²⁴ Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Ч. 1. Граматичні труднощі. Київ : Політична думка, 1997. 301 с.

однозначний еквівалент, а на другому місці – варіантна відповідність з рівноправною варіативністю²⁵. У науковій літературі і в художніх творах використовуються однакові мовні засоби, проте питома вага окремих лексичних та граматичних елементів наукової літератури зовсім інша. В.І. Карабан зазначає: «Природно, що найбільший комплекс граматичних проблем перекладу пов'язаний із розумінням синтаксичної структури та морфологічного складу речень як мовних елементів, що є безпосередніми носіями предметної інформації»²⁶. О.О. Мушніна стверджує: «Найбільший комплекс граматичних проблем перекладу пов'язаний з розумінням синтаксичної структури та морфологічного складу речень»²⁷.

Ми виокремлюємо три найхарактерніших випадки необхідності застосування граматичних трансформацій. Це може бути відсутність тієї чи іншої частини мови або граматичної категорії в мові перекладу, лише частковий збіг категорій та наявність різних значень багатозначного слова, яким відповідають різні слова в мові перекладу.

Трансформації додавання присудка застосовуються через лексичні та синтаксичні розбіжності української та англійської мов, а трансформації вилучення (виключення з перекладу інформації, надлишкової, на думку перекладача) відбуваються як у науково-технічному, так і у художньому перекладі. У разі комплексної трансформації спостерігається кілька таких перетворень у перекладах: заміна пасивного присудка на активний присудок з додатком, конкретизація. Суб'єктно-предикативний інфінітивний зворот з дієсловом *seem* в активному стані та інфінітивом в активному стані може перекладатися за допомогою парентетичних слів. Присудкова трансформація заміни складного присудка простим також має місце при перекладі англійських наукових та художніх текстів українською мовою.

Спеціальна проблематика перекладу поезії частіше за все звужується до питання про те, які існують відповідники з

²⁵ Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. Санкт-Петербург. : Издательство «Союз», 2001. С. 169–173.

²⁶ Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Ч. 1. Граматичні труднощі. Київ : Політична думка, 1997. 13 с.

²⁷ Мушніна О.О. Граматичні особливості українського перекладу англійської науково-технічної та художньої прози : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2005. 23 с.

урахуванням ритму та рими віршу. Пермутація у перекладі прозового тексту може бути зумовлена різницею у принципах актуального членування двох мов та смисловою насиченістю англійських та українських речень, а також різницею у розташуванні обставини в реченнях англійської та української мов. Перестановка у перекладах поетичних творів може мати особливе значення у плані передачі особливих смислів. Вона вживається, щоб виділити слова, на які слід звернути увагу. Заміни присудка у перекладах прозових текстів викликані лексичними причинами (відсутність частини мови з відповідним значенням). Такі заміни можуть поєднуватися з конкретизацією. У поетичному творі заміна частини мови може відбуватись через намагання врахувати як контекст, так і ритм та риму віршованого твору. Англійський дієслівний присудок може трансформуватись у такі словосполучення (дієприкметник та іменник, дієприслівник та прикметник). Може відбуватись заміна складного присудка простим як у прозі, так і у поезії. Додавання присудка у перекладі прозового тексту може бути пов'язане з тим, що стисле англійське речення потребує в українській мові більш розгорнутого вираження думки, а у перекладі поетичного твору існує необхідність врахування внутрішнього членування та семантичної єдності думки. Трансформація вилучення присудка (як у прозовому творі, так і у поетичному) часто відбувається через надлишковість смислу речення в цілому, наприклад, коли вилучається один з однорідних присудків.

Перекладач може застосувати трансформацію вилучення, щоб зберегти риму. У разі комплексної трансформації спостерігається одночасно кілька перетворень у перекладі. У прозовому тексті може відбуватися розширення речення оригіналу за рахунок додавання однорідних присудків, іменна частина складного присудка може змінюватись на простий присудок. Може відбуватися перестановка, трансформація присудка в інший член речення. Усі ці трансформації здійснюються з метою збереження емоційного настрою тексту оригіналу. У поетичному творі може відбуватися вибір синонімічного відповідника і перестановка.

Що стосується морфологічної трансформації присудка у перекладі прозового тексту, то слід зазначити, що може застосовуватись прийом модуляції (смислового розвитку) та замінюватись простий дієслівний присудок на складений іменний присудок, а у перекладі поетичного твору пасивні форми однорідних присудків англійського речення можуть трансформуватися в

одну активну форму присудка, а сполучення складного модального дієслівного присудка з інфінітивом у формі пасивного стану може перекладатися дієслівною формою активного стану.

На основі проведеного аналізу можна зазначити, що розбіжності у застосуванні трансформацій присудка у перекладах текстів англійської науково-технічної та художньої літератури виявляються здебільшого в різній поширеності використання прийомів перекладу, а також у використанні таких перекладацьких трансформацій: граматичних, лексико-граматичних, морфологічних окремо в науково-технічній та художній прозі, що зумовлено лексико-граматичними характеристиками текстів та функціональними настановами порівнюваних стилів. Так, трансформація додавання частіше застосовується при перекладі прозових текстів, а у поетичних перекладах застосовується трансформація вилучення. Конкретизація, генералізація застосовується при перекладі поетичних та прозових творів майже з однаковою поширеністю. До трансформації перестановки перекладачі вдаються майже удвічі частіше при перекладі поетичних творів. Трансформація заміни та застосування морфологічних трансформацій відбувається частіше також при перекладі поезії, а застосування синонімічного відповідника та прийому антонімічного перекладу – при перекладі прозових творів.

Певні труднощі становить переклад англійських суб'єктно-предикативних інфінітивних зворотів у науково-технічному та художньому тексті залежно від форми (активної чи пасивної) дієслова-присудка. Аналіз перекладів свідчить, що при перекладі речень з пасивною формою присудка частіше перекладачі застосовують складнопідрядні речення. До заміни пасивної форми англійського дієслова активною формою українського дієслова, а також до заміни конструкції складним дієслівним присудком частіше перекладачі вдаються під час перекладу художньої прози. Характерним для науково-технічного перекладу є прийом відтворення суб'єктно-інфінітивних зворотів з пасивною формою дієслова-присудка за допомогою різних за семантикою українських парентетичних слів (виразів). Способом перекладу суб'єктно-інфінітивних конструкцій з активною формою дієслова-присудка в обох видах перекладу є їх відтворення за допомогою парентетичних слів, словосполучень і речень та за допомогою складнопідрядних речень. Сполучення модального дієслова з інфінітивом у пасивному стані може перекладатися формами як активного, так і пасивного стану у разі перекладу як наукового, так і художнього тексту.

Комплексна трансформація, за нашими спостереженнями, при перекладі наукових та технічних текстів застосовується частіше. Випадки додавання, розширення тексту за рахунок заміни відбуваються частіше, ніж зменшення обсягу тексту та вилучення присудків, порівняно з текстами перекладів художньої літератури. Слід також зазначити, що висловлювання щодо стислості як ознаки таланту повністю відповідає принципу роботи перекладача науково-технічної літератури, оскільки воно є основою додержання вимог наукового стилю, а при перекладі художньої прози частіше виникає необхідність застосування перекладачем суто індивідуальних перекладацьких рішень.

Метою дослідження є виявлення характерних особливостей та причин застосування перекладацьких трансформацій при перекладі присудків у текстах двох різних жанрів – прози та поезії, які є різними за видом семасіологічних зв'язків мовних засобів. Актуальність дослідження зумовлена недостатнім порівняльним вивченням граматичних особливостей перекладу українською мовою англомовної поезії та прози. На думку Д. Робінсона, деякі види поетичних перекладів є тією сферою, де дозволяється і навіть заохочується творче відхилення²⁸. О.М. Фінкель зазначає: «Перекладач-прозаїк дозволяє собі (й йому це вибачають) такі відхилення від оригіналу, про які перекладач-віршувальник не намагається навіть мріяти. І навпаки, віршувателеві дозволено багато такого, що для прозаїка – майже ганебна слабкість»²⁹. В.В. Коптілов пише: «Переклад поезії істотно відрізняється від перекладу прози, оскільки сама природа поетичного твору має чимало відмінностей від природи твору прозового (значно більша вага окремого слова, широке використання фонетичних засобів організації тексту, ритміко-інтонаційна своєрідність тощо)»³⁰. Але при перекладі поезії домінують не лише компоненти віршованої форми (якщо у мові оригіналу та мові перекладу існує традиція використання певної віршованої форми, то задача

²⁸ Робинсон Д. Как стать переводчиком: введение в теорию и практику перевода / пер. с англ. М.В. Скуратовская, Д.А. Туганбаев, Н.Г. Шахова. Москва, 2005. 76 с.

²⁹ О.М. Фінкель – забутий теоретик українського перекладознавства : збірка вибраних праць [Черноватий Л.М., Карабан В.І., Подміногін В.О. і ін.] ; під ред. Л.М. Черноватого та В.І. Карабана. Вінниця 2007. 150 с.

³⁰ Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. Київ : Юніверс, 2002. 5 с.

перекладача – намагатися передати її таким самим чином, як і в автора оригінального тексту, тобто потрібно зберегти розмір та стопність, каденцію, риму та чергування рим, відобразити звукозапис, зберегти кількість та місце лексичних та синтаксичних повторів у вірші тощо), у цій складній формі міститься не менш складний зміст, утворений поєднанням багатопланових образів, які у кожного поета є різними, в кожному творі створюють свою систему. Виявляється, що важливими є такі характеристики: стилістичне забарвлення лексики, місце тієї чи іншої лексеми у віршованому рядку, переважання іменників чи дієслів, характер тропів, належність лексики до словника певного літературного напрямку, наявність неологізмів, гри слів або лексичного контрасту, порушення семантичної чи граматичної сумісності³¹. Послаблення синтаксичних зв'язків у вірші, обривання синтаксичної течії через межі вірша, випадок, коли окремі його частини, синтаксично майже не пов'язані між собою, об'єднуються римою та іншими формами паралелізму – все це сприяє посиленню самотійної ролі менших, ніж у прозі, уривків та послабленню функціональних зв'язків усередині речення.

Результати дослідження представлені у одноосібних наукових статтях³².

³¹ Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика : учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. Санкт-Петербург : Издательство «Союз», 2001. С. 261–262.

³² Грицанчук О.О. Трансформації присудка у перекладі англійських художніх текстів українською мовою. Проблеми семантики слова, речення та тексту. *Збірник наукових праць. Київський національний лінгвістичний університет*. Київ, 2005. Вип. 13. С. 124–128; Грицанчук О.О. Види трансформації присудків в англо-українському перекладі. Проблеми семантики слова, речення та тексту. *Збірник наукових праць. Київський національний лінгвістичний університет*. Київ, 2005. Вип. 14. С. 64–70; Грицанчук О.О. Семантичні трансформації присудків англійських речень в українському перекладі. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. *Збірник наукових праць. Київський національний університет ім. Т. Шевченка*. Київ, 2006. Вип. 10. С. 64–69; Грицанчук О.О. Внутрішньокатегоріальні трансформації присудка у перекладі англійських художніх текстів українською мовою. Проблеми семантики слова, речення та тексту *Збірник наукових праць. Київський національний лінгвістичний університет*. Київ, 2006. Вип. 14. С. 86–89; Грицанчук О.О. Особливості застосування трансформації присудка в перекладах англійської мови до української та художньої літератури українською мовою. *Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя*, 2007. Вип. 28. С. 197–205; Грицанчук О.О. Причини застосування трансформації присудка

ВИСНОВКИ

Оскільки вимоги адекватності мають оптимальний характер, то переклад може бути адекватним навіть тоді, коли текст перекладу еквівалентний вихідному хоча б на одному із семіотичних рівнів або в одному з функціональних вимірювань. Регулярні відповідності завжди використовуються для перекладу певної одиниці вихідної мови, що є традиційним методом перекладу. У разі нерегулярних відповістей необхідне застосування трансформаційного методу перекладу. Трансформація присудка англійського речення у тексті українського перекладу – це лексико-граматична трансформація за умови відсутності можливості використання прямого відповідника з метою збереження комунікативного ефекту вихідного змісту та дотримання норм цільової мови. Можна виокремити такі типи та види трансформації присудків: а) лексико-семантичні трансформації, які передбачають контекстуальну заміну присудка, що нерідко відбувається у формі генералізації або конкретизації значення присудка; б) морфологічні трансформації присудка, під якими розуміється категоріальна заміна присудка без зміни його значення (заміна пасивної форми дієслова-присудка на активну форму та заміна активної форми дієслова-присудка на пасивну форму) та морфологічні трансформації присудка, коли у перекладі українською мовою змінюється лише граматична категорія англійського дієслова-

в англо-українському художньому перекладі. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Збірник наукових праць*. Вип. 12. 2007. С. 101–107; Грицанчук О.О. Трансформація перестановки присудка в англо-українському художньому перекладі. Мовні і концептуальні картини світу. Київський національний університет імені Тараса Шевченка / Від. ред. Чередниченко О.І., Київ, 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 176–181; Грицанчук О.О. Основні види трансформацій присудків в англо-українському художньому перекладі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Харків. Вип. 848. С. 224–229; Грицанчук О.О. Заміна присудка на інший член речення в англо-українському перекладі. *Мова і культура*. Київ, 2009. Вип. 11. Т. V (117). С. 296–299; Грицанчук О.О. Особливості застосування трансформації присудка у перекладі англійської прози та поезії. *Мова і культура*. Київ, 2009. Вип. 12. Т. III (128). С. 298–307; Грицанчук О.О. Умови застосування трансформацій присудка в англо-українському перекладі. *Мова і культура*. Київ, 2010. Вип. 13. С. 300–305; Грицанчук О.О. Основні види трансформацій присудків в англо-українському перекладі: *матеріали П'ятої Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу»* Харків, 2009. 48 с.

присудка, такі як: 1) заміна пасивної форми дієслова-присудка на присудок, виражений зворотним дієсловом (підставою застосування такої трансформації є те, що українська зворотна форма дієслова споріднена з формою медіопасиву, який споріднений з пасивною формою); 2) заміна пасивної форми дієслова-присудка на активну форму (пасивна форма англійського дієслова змінюється на неозначено-особову або власне особову активну форму українського дієслова-присудка); в) лексико-граматична трансформація присудка – це комплексна перекладацька трансформація, внаслідок якої змінюється структура речення після заміни виду присудка і застосовуються лексичні трансформації (додавання або вилучення, генералізація та конкретизація присудка, модуляція тощо).

Причиною застосування трансформації присудка в англо-українському перекладі є необхідність подолання повної чи часткової розбіжності у складі частин мови, граматичних категорій, форм та граматичних характеристик мов оригіналу та перекладу. Аналіз прикладів перекладу інфінітивних конструкцій загалом і конструкції «номінатив з інфінітивом» зокрема дозволяє зазначити, що перекладацькі трансформації слід застосовувати через специфічне використання цієї конструкції. Це ж твердження справедливе і для герундія та конструкцій із ним. Слід враховувати багатозначність англійських модальних дієслів, оскільки їх переклад залежить від контексту, тобто допускає інваріантність. Наступною причиною застосування трансформацій є різниця у словотворенні (слід зазначити, що граматична конверсивність є основною ознакою англійського словотворення порівняно з українським, а вживання суфікса -er в англійській мові є досить розповсюдженим). Це більш притаманно науково-технічному стилю. Ще однією причиною застосування трансформацій є різниця у сполучуваності слів (одна й та сама лексична одиниця в мові оригіналу та перекладу може вимагати різних типів синтактичних зв'язків), а також стилістичні відмінності двох мов та відмінності у традиціях мовлення.

АНОТАЦІЯ

Актуальність дослідження присудкової трансформації зумовлена потребою встановлення повного набору способів та прийомів перекладу присудків англійських речень українською мовою для систематизації і типології відповідностей і невідповідностей та для аналізу поширеності цієї трансформації з метою виявлення

закономірностей застосування цієї трансформації у перекладі залежно від стилістичних і жанрових особливостей текстів. Вибір теми дослідження зумовлений тим, що, оскільки присудок є предикативним та семантичним центром речення, передача його значення є одним із чинників, які зумовлюють адекватне відтворення загальної семантики вихідного висловлювання у цільовому тексті. Для досягнення адекватного перекладу перекладачеві потрібно правильно використовувати регулярні відповідності, а також долати невідповідності мови оригіналу (зокрема, англійської) та мови перекладу (зокрема, української), що виникають внаслідок структурно-семантичних розбіжностей двох мов. Переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій, до яких слід віднести зміну структури речення та різні заміни як синтаксичного, так і морфологічного характеру. У багатьох випадках тільки трансформація присудка дозволяє при перекладі з англійської на українську сформулювати речення, яке за стилістичними та граматичними нормами відповідає реченню оригіналу. Аналіз матеріалу дослідження свідчить про те, що у розумінні перекладацької присудкової трансформації слід внести деякі уточнення. Зокрема, до їх складу слід зарахувати додавання присудка, заміну дієслова словосполученням тощо. Це дозволить значно ширше поглянути на цю проблему. Слід також зазначити, що у перекладі присудок може трансформуватися у слово іншої частини мови та в інший член речення. Результати порівняльних досліджень на граматичному рівні, у сфері синтаксичних форм дозволяють виявити, наскільки можливо зберегти у перекладі аналогічні граматичні форми.

Література

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика : учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. Санкт-Петербург, 2001. 288 с.
2. Аполлова М.А. Specific English (Грамматические трудности перевода). Москва : Международные отношения, 1977. 136 с.
3. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы. Москва : Наука, 1976. 383 с.
4. Бархударов Л.С. Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода. Москва : «Междунар. отношения», 1975. 237 с.
5. Бреус Е.В. Теория и практика перевода с английского языка на русский : учебное пособие. Ч. 1. Москва : Изд-во УРАО, 2001. 104 с.

6. Гарбовский Н.К. Теория перевода. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2004. 544 с.

7. Грицанчук О.О. Трансформації присудка у перекладі англійських художніх текстів українською мовою. *Проблеми семантики слова, речення та тексту* : Збірник наукових праць Київського національного лінгвістичного університету. Київ, 2005. Вип. 13. С. 124–128.

8. Грицанчук О.О. Види трансформації присудків в англо-українському перекладі. *Проблеми семантики слова, речення та тексту* : збірник наукових праць Київського національного лінгвістичного університету. Київ, 2005. Вип. 14. С. 64–70.

9. Грицанчук О.О. Семантичні трансформації присудків англійських речень в українському перекладі. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* : збірник наукових праць Київського національного лінгвістичного університету. Київ, 2006. Випуск 10. С. 64–69.

10. Грицанчук О. О. Внутрішньокатегоріальні трансформації присудка у перекладі англійських художніх текстів українською мовою. *Проблеми семантики слова, речення та тексту* : збірник наукових праць Київського національного лінгвістичного університету. Київ, 2006. Вип. 14. С. 86–89.

11. Грицанчук О.О. Особливості застосування трансформації присудка в перекладах англійської наукової та художньої літератури українською мовою. *Нова філологія* : Збірник наукових праць. Запоріжжя, 2007. Вип. 28. С. 197–205.

12. Грицанчук О.О. Причини застосування трансформації присудка в англо-українському художньому перекладі. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* : збірник наукових праць. Вип. 12. 2007. С. 101–107.

13. Грицанчук О.О. Трансформація перестановки присудка в англо-українському художньому перекладі. *Мовні і концептуальні картини світу* : збірник наукових праць Київського національного лінгвістичного університету ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка / відп. ред. Чередниченко О.І., Київ. 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 176–181.

14. Грицанчук О.О. Основні види трансформацій присудків в англо-українському художньому перекладі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Харків. Вип. 848. С. 224–229.

15. Грицанчук О.О. Заміна присудка на інший член речення в англо-українському перекладі. *Мова і культура*. Київ, 2009. Вип. 11. Т. V (117). С. 296–299.

16. Грицанчук О.О. Особливості застосування трансформації присудка у перекладі англomовної прози та поезії. *Мова і культура*. Київ, 2009. Вип. 12. Т. III (128). С. 298–307.

17. Грицанчук О.О. Умови застосування трансформацій присудка в англо-українському перекладі. *Мова і культура*. Київ, 2010. Вип. 13. С. 300–305.

18. Грицанчук О.О. Основні види трансформацій присудків в англо-українському перекладі. *Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу* : матеріали П'ятої Всеукраїнської наукової конференції. Харків, 2009. 48 с.

19. Дерцакян Р.А. Английский перфект в языке перевода художественного текста : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 2005. 130 с.

20. Казакова Т.А. Практические основы перевода. Санкт-Петербург, 2002. 320 с.

21. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Ч. 1. Граматичні труднощі. Київ, 1997. 301 с.

22. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії). Київ, 2004. 521 с.

23. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода. Москва. 2000. 136 с.

24. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва : Высшая школа, 1990. 250 с.

25. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. Москва : Международные отношения, 1980. 167 с.

26. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. Москва : Международные отношения, 1973. 215 с.

27. Комианский Г.В. Контекстная семантика. Москва : Наука, 1980. 149 с.

28. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. Київ : Юніверс, 2002. 280 с.

29. Латышев Л.К., Семенов А.Л. Перевод : теория, практика и методика преподавания : учеб. пособие для студ. перевод. фак. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский дом «Академия», 2003. 192 с.

30.Лесниковская И.В. Анализ переводческих трансформаций в русском и английском художественном тексте на примере детерминантов : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 1999. 171 с.

31.Нелюбин Л.Л. Сравнительная типология английского и русского языков : учебник. Москва : Изд-во МГОУ, 2007. 183 с.

32.Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва : Флинта ; Наука, 2009. 320 с.

33.О.М. Фінкель – забутий теоретик українського перекладознавства : збірка вибраних праць / Черноватий Л.М., Карабан В.І., Подміногін В.О. і ін. ; за ред. Л.М. Черноватого та В.І. Карабана. Вінниця : Нова Книга, 2007. 438 с.

34.Рецкер Я.И. О закономерностях соответствий при переводе на родной язык. *Вопросы теории и методики учебного перевода*. Москва, 1950.

35.Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода : дополнения и комментарии Д.И. Ермоловича. Москва. «Р. Валент», 2004. 240 с.

36.Робинсон Д. Как стать переводчиком: введение в теорию и практику перевода / пер. с англ. М.В. Скуратовская, Д.А. Туганбаев, Н.Г. Шахова. Москва, 2005. 304 с.

37.Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

38.Сдобникова В.В., Петрова О.В. Теория перевода : учебник для студ. лингвистических вузов и фак. ин. яз. Москва : АСТ : Восток-Запад, Владимир : ВКТ, 2008. 448 с.

39.Смирницкий А.И. Морфология английского языка / под ред. В.В. Пасек. Москва : Изд-во литературы на иностранных языках, 1959. 440 с.

40.Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : уч. пособие для ин-тов и фак-тов иностр. языков. Москва : ООО «Издательский дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. 416 с.

41.Федоров А.В. Основы общей теории перевода: лингвистический очерк. 3-е изд. Москва : Высшая школа, 1968. 396 с.

42.Федоров А.В. Ще раз про питання про перекладність (ідея перекладності в сучасній теорії перекладу) “*Хай слово мовлене інакше...*”. Київ : Дніпро, 1982. С. 5–19.

43.Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). Москва : Высшая школа, 1983. 303 с.

44. Шмігер Т. Історія українського перекладознавства ХХ століття. Київ : Смолоскип, 2009. 342 с.

45. Klaudy K. Concretization and generalization of meaning in translation. *In Translation and Meaning. The Netherlands : Maanstricht. Part 3.* 1995. P. 141–152.

46. Newmark P. *A Textbook of Translation.* New York, etc : Prentice Hall International (UK) Ltd, 1988. 301 p.

47. Nida Eugene A. *A synopsis of English Syntax.* The Hague: Mouton and Co., 1996. P. 166–167.

48. Nida E.A. *Toward a Science of Translating / Eugene A. Nida.* Leiden : E.J. Brill, 1964. 331 p.

49. Nida E.A., Taber C.R. *The Theory and Practice of Translation.* Leiden : Koninklijke Brill Nv, 2003. 216 p.

50. Nida E.A. *Language Structure and Translation.* *Stanford Univ. Press,* 1975. 283 p.

Information about the author:
Hrytsanchuk Olena Oleksandrivna,
Candidate of Philological Sciences,
Lecturer at the Department of Foreign Languages
Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv
36/1, Yurii Illenko Street, Kyiv, 04119, Ukraine